

10 דקות של עיון – מפסח לעצרת

ג. ספירת העומר – הפרשייה בתורה

הרב ישי אנגלמן

מצוות ספירת העומר מופיעה בתורה בהמשך הציוויים על קרבן העומר ואיסור חדש, בהם עסקנו בפרקים הקודמים של הסדרה, ומיד לאחריה מופיע הציווי על הקרבת קרבן שתי הלחם, ביום החמישים, וקביעת מקרא קדש, ביום הזה, המוכר לנו כיום כחג שבועות:

(טו) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה: (טז) עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה': (יז) ממושבתים תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרנים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה': (יח) והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה ופר בן בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה לה' ומנחתם ונסכיהם אשה ריח ניחח לה': (יט) ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים: (כ) והניף הכהן אתם על לחם הבכרים תנופה לפני ה' על שני כבשים קדש יהיו לה' לכהן:

(ויקרא כג, טו – כ)

ובהמשך הפרשייה:

וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל מושבתים לדרתיכם:

(ויקרא כג, כא)

בפרקים הבאים נעמיק בפרטים שונים, הלכתיים באופיים, הנוגעים להגדרת המצווה. אולם לפני שנצלול לפרטים, ננסה קצת להתבונן מלמעלה על משמעותה ומטרתה של המצווה, כפי שהיא עולה מהפסוקים, גם בפרשת אמור, וגם במקום אחר בתורה – בפרשת ראה.

בקריאת הפסוקים באמור בולט מאוד שמצוות הספירה לא עומדת בפני עצמה. היא נמצאת בתוך המסגרת של קרבן העומר, בהתחלה, וקרבן שתי הלחם, בסופה, מגשרת בין שני הקרבנות המיוחדים, ששניהם קרבנות המתייחדים בשייכותם ל"קציר הארץ". אפשר גם לומר שספירת העומר מובילה את התהליך, את המעבר מקרבן העומר לקרבן שתי הלחם – עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'. ההסתכלות הזו על משמעותה של הספירה מתחדדת יותר כשמעניינים בספירה בפרשת ראה:

(ט) שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות: (י) ועשית חג

שבעות לה' א-להיך מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך ה' א-להיך:

(דברים טז, ט-יא)

כאן הספירה אינה של ימים, אלא של שבועות, והיא מתחילה לא בקרבן שקרב בתאריך מסוים, אלא בתחילת עונת הקציר – 'מהחל חרמש בקמה'. חג שבועות מסיים את תקופת הקציר, שבועות הקציר. כאן פחות נראה שהספירה מייצגת איזה שהוא תהליך ומעבר מנקודת זמן לנקודה אחרת, אלא הספירה מגדירה את זמן הקציר, שבסופו עושים חג. אולי לכן בפרשת ראה לא מוזכרת ספירת הימים אלא רק ספירה של שבועות, יחידות זמן גדולות יותר, לעומת המצווה בפרשת אמור שם המצווה מתייחסת גם לספירת הימים, 'תספרו חמישים יום', מה שיכול ללמד על משמעותו של עצם תהליך הספירה המייצגת איזו שהיא התקדמות בציר הזמן.

אגב, אם היו לפנינו רק שתי הפרשיות הללו – באמור ובראה, ללא דברי חז"ל, אפשר היה להתלבט האם חג שבועות המוזכר בפרשייה בראה וזה המוזכר באמור הוא אותו חג, שכן בשני המקומות אין לחג תאריך, והחג תלוי בשני דברים שונים – בפרשייה אחת בספירת העומר, ממחרת השבת ובפרשייה השנייה 'מהחל חרמש בקמה'. אולם, מורי וחמיר' דוד הנשקה כבר עמד על כך¹ שבפרשת המועדות שבספר במדבר (כח, כו) אנחנו כבר שומעים שהתורה מתייחסת לשתי הפרשיות גם יחד, וכורכת אותם לחג אחד:

וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו:

(במדבר כח, כו)

החג המדובר הוא גם יום הביכורים, שבו מקריבים מנחה חדשה, והוא גם 'בשבועותיכם', שזה רמז לחג הקציר המופיע בספר דברים, הנקרא שם בפירוש 'חג שבועות'.

נחזור לעניינה של הספירה:

ההסתכלות על הספירה כתהליך שיש בו התפתחות, עשויה להוביל אותנו להתבוננות נוספת על משמעותה של ספירת העומר: לא רק מעבר מקרבן העומר לקרבן שתי הלחם, אלא גם ספירה שבסופה מגיעים ליום החמישים, שהוא מצד עצמו מייצג איזו שהיא נקודת שיא שמגיעים אליה, לאחר שבעה שבועות של שבעה ימים. במובן הזה ניתן היה להבין שקרבן שתי הלחם עצמו הוא לא נקודת היעד של הספירה, אלא היום החמישים, וקרבן שתי הלחם הוא קרבן שצריך להביא אותו ביום החמישים. הסתכלות כזו על מצוות ספירת העומר עולה גם מתוך השוואה למצווה אחרת של ספירה בתורה – ספירת שנות היובל, בפרשת בהר:

(ח) וספרת לך שבע שבת שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבת שנים (ט) ושבע שנה: (ט) והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם: (י) וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל ישיבה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשבנו: (יא) יובל הוא

¹ "ממחרת השבת" - מבט חדש", מגדים, יד (תשנ"א), עמ' 9-26.
כל הזכויות שמורות ©

שנת החמשים שנה תהיה לכם [...]

(ויקרא כה, ח-יא)

הספירה כאן מספרת סיפור של איזה שהוא תהליך, שיש בו מחזוריות של שבע שנים שבע פעמים, ובסוף כל שבע שנים יש שנה מיוחדת, שהיא סוג של שבת, ובסוף התהליך כולו יש שיא גבוה עוד יותר, מעמד מיוחד של שנת היובל, שיש בה איזה שהוא איפוס של מערכות שונות, התחלה מחדש, וחזרה אל נקודה שורשית חופשית – וקראתם דרור, ושבתם איש אל אחוזתו. כעת אנחנו לא עוסקים במשמעות ספירת שנות היובל, אבל ההשוואה המסוימת שקיימת בין האופן בו מנוסחות שתי הספירות, מצוות הספירה של שנות היובל, למצוות ספירת העומר, יכולה ללמד גם על אופיה ומשמעותה של ספירת העומר, כספירה תהליכית מתפתחת המגיעה לנקודת השיא שלה, ביום החמישים. בהקשר הזה חשוב לציין שמה שאנחנו מכירים מחז"ל, מאוחר יותר, שיצרו קשר בין יום החמישים ליום מתן תורה, דבר שנכנס גם לסידור התפילה שלנו, יונק בהקשר הזה מההסתכלות הזו בפשט התורה על משמעות הספירה התהליכית והמתפתחת, שבסופה מגיעים לאיזה שהוא יום שיא שהוא מעבר לספירה האנושית הרגילה, מעבר לזמן ולמקום.

ההשוואה למצוות ספירת היובל מובילה אותנו לנקודה הלכתית ראשונית שמוסכמת בחז"ל: בספירת היובל מצוות הספירה – לדעת חז"ל – מופנית כלפי בית הדין – "וספרת לך בבית דין" (ספרא בהר ב, א). אין מצווה על היחיד לספור את השנים. יתר על כן, ישנה מחלוקת שבשני צדדיה הסתפק בו כבר הרמב"ן על התורה (ויקרא כג, טו), האם בית הדין עצמו ממש סופר, כמו שאנחנו מורגלים היום, בספירת העומר, או שמצוותו היא 'לחשב', ובעצם לעקוב אחר הזמן שעובר מאליו ולציין את השנים המיוחדות השונות². במובן הזה, ניתן להבין שביובל ההתפתחות של השנים עד לשנת היובל היא דבר שבעצם קורה מאליו ולא מתרחש באמצעות הספירה, ומכל מקום ודאי שלא כל יחיד שותף לה. הנוסח של המצווה בפרשת היובל דומה לנוסח הספירה בפרשת ראה: 'שבעה שבועות תספר לך', ובאמת חז"ל בספרי שם דרשו:

שבעה שבועות תספר לך, בבית דין, מנין לכל אחד ואחד תלמוד לומר וספרתם לכם ממחרת השבת כל אחד ואחד.

(ספרי דברים קלו)

אם כן, חובתו של כל יחיד להיות שותף בספירה, ובמשמעות הרחבה יותר שהצענו כאן – להיות שותף בתהליך ששיאו ביום החמישים, כפי שעולה מתוך הפרשייה באמור, ובזה מיוחדת היא ספירת העומר לעומת ספירת היובל. מפסוקי התורה אם כן, עולות כמה משמעויות לגבי עניינה של הספירה: בפרשת ראה עולה שהספירה תוחמת את זמן הקציר, שלקראת סיומו נחגג חג שבועות, חג שבועות הקציר. הספירה לא מייצגת תהליך התפתחותי,

² להרחבה ראו מאמרו של מורי וחמי ר' דוד הנשקה, "מנין לספירת העומר מן התורה?", מ' בר-אשר (עורך), ספר היובל לר"מ ברויאר, ירושלים תשנ"ב, עמ' 417-448, בעיקר סביב הערות 4-7 שם (אם כי המאמר כולו נוגע לשאלת מהותה של מצוות ספירת העומר ויש לו זיקה לדיון בפרקנו). ראו גם "ספירת שנות היובל בתורת התנאים: טקס של אמירה?", סידרא, כא (תשס"ו), עמ' 175-188.

וכלל לא נראה שעולה ממנה מצווה של ספירה, ודאי לא כזו המוטלת על היחיד. בפרשת אמור לספירה יש משמעות רחבה יותר, גם ככזו שמקשרת בין קרבן העומר לקרבן שתי הלחם, וגם כמי שמגלה, ואולי אפילו יוצרת, איזה שהוא תהליך התפתחותי שמתרחש בין תחילת זמן הספירה לסיומו. עדיין יש מקום לדון מה מוקד עניינה של הספירה, ובכך וגם במשמעויות ההלכתיות שעשויות לנבוע מתוך הדברים, נעסוק בפרק הבא.